

Povijest

1. razred (trogodišnja zanimanja)

Zanimanje: VOZAČ MOTORNOG VOZILA

SADRŽAJ

1.1. UVOD U POVIJEST.....	3
1.2. HRVATSKA U RANOME SREDNJEM VIJEKU.....	4
1.3. HRVATSKA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU..	7
1.4. HRVATSKA U RANOM NOVOM VIJEKU.....	10
1.5. HRVATSKA OD SREDINE 18.DO SREDINE 19.STOLJEĆA....	12
1.6. HRVATSKA U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA.....	14
1.7. HRVATSKA U 20. STOLJEĆU.....	16
1.8. ZADACI ZA PROVJERU ZNANJA.....	17

UVOD U POVIJEST

Što je povijest?

Definiraj povijesne
izvore.

Povijest je znanost koja se bavi istraživanjem, proučavanjem i objašnjavanjem prošlih događaja od postanka čovjeka do danas. Nju proučavamo na temelju povijesnih izvora.

Povijesni izvori su ostaci iz prošlosti. Njih dijelimo na:

- a) *Materijalne* (spomenici, oruđe, oružje, nakit, građevine...)
- b) *Pisane* (dokumenti, knjige, pisma, listine, povelje...)
- c) *Slikovne* (slike, fotografije, crteži...)
- d) *Zvučne* (tonski zapisi na magnetofonskoj traci, cd-i...)
- e) *Usmena predaja* (poslovice, zagonetke, pjesme,legende, mitovi...)

Poviješću kao znanošću bave se *povjesničari*. Osnivačima povijesne znanosti smatraju se *Herodot i Tukidid*. U Hrvatskoj to je *Ivan Lučić*.

Da bi se lakše orijentirali u prošlosti znanstvenici su podijelili prošlost. Razdoblje prije poznavanja pisma naziva se *prapovijesno doba* dok od uporabe pisma do danas naziva se *povijesnim dobom*.

Prapovijest dijelimo na: kameno doba i metalno.

Povijest dijelimo na *stari vijek, srednji vijek, novi vijek i suvremeno doba*.

Tko proučava povijest?

Objasni podjelu prošlosti.

HRVATSKA U RANOME NOVOM VIJEKU

Doseljenje Hrvata

Postoji više teorija o doseljenju Hrvata. Neke od njih su slavenska, gotska i iransko-kavkaska.

Danas se smatra da su Hrvati slavenski narod koji se početkom *7.stoljeća doselio* u današnju domovinu. Jedini pravi izvor koji govori o doseljenju je djelo bizantskog cara *O upravljanju carstvom, Konstantina VII.Porfirogeneta*.

Po dolasku u novu domovinu započeo je proces pokrštavanja koji nije išao lako. Za taj čin zaslužni su Franci, a proces je trajao nekoliko stoljeća od 7. do 10.st.u dvije etape: iz dalmatinskih gradova i franačkih misionara.

Hrvatska u 9.stoljeću

Franački izvori s početka 9.st. spominju dvije hrvatska kneževine. *Kneževina Hrvatska* nalazila se od Jadrana do Kupe, a na čelu nalazio se knez Borna. *Druga Donja Panonija* prostirala se sjeverno od Kupe i njome je vladao Ljudevit Posavski.

Mletački izvori spominju *Neretvansku kneževinu ili Paganiju*.

Trpimir (845.-864.), osnivač dinastije Trpimirovića

Iz njegovog vremena imamo sačuvanu *darovnicu iz 852.g.* u kojoj se naziva „milošću božjom knez Hrvata“ što je *prvi spomen hrvatskog imena* u nekom pisanom dokumentu. U Hrvatsku je pozvao benediktince te gradi samostan u Rižincima. Osnovao je i prvu hrvatsku biskupiju u Ninu, a prvi poznati biskup bio je Teodozije.

Knez Branimir (879.-892.)

Stavio se pod zaštitu Svete Stolice jer su Franačka i Bizant zapali u krizu. Papa Ivan VIII. poslao je *879.g. pismo* Branimiru u kojem ga obavještava da je blagoslovio njega i hrvatski narod. To je značilo *priznanje hrvatske samostalnosti*. Na kamenu iz Šopota kod Benkovca imamo po prvi puta zapisano hrvatsku ime na kamenu.

Hrvatska u 10.stoljeću

Kada se Hrvati doseljavaju, te tko nam je izvor?

Nabroji hrvatske kneževine.

Kako se zove dokument u kojem se po prvi puta spominje hrvatsko ime?

Od koje godine imamo vezu Svete Stolice i Hrvatske?

Kralj Tomislav (o.910.-o.928.)

Porazio je Mađare te vjerojatno *ujedinio Donju Panoniju i Hrvatsku*, a kao vjerni saveznik bizantskog cara dobio je na *upravu dalmatinske gradove*. Tko mu je poslao krunu i kada se to dogodilo ne znamo no najkasnije je to bilo 925.g. Dokaz koji imamo je *pismo pape Ivana X.* iz te godine u kojem ga naziva *kraljem*.

Crkveni sabori u Splitu (925. i 928.g.)

na kojima je trebalo odlučiti o crkvenom poglavaru ujedinjene Hrvatske. Za tu dužnost borili su se ninski biskup *Grgur Ninski*, zadarski biskup *Formin* i splitski biskup *Ivan*. Odlučeno je da ta dužnost pripadne splitskom biskupu. Na odluku se papi žalio Grgur nakon kojeg papa saziva novi sabor koji potvrđuje odluke prvog sabora ali i ukida ninsku biskupiju. Problem koji se javlja je bogoslužje na hrvatskom jeziku. Svećenici koji ne znaju latinski jezik više se ne smiju zaređivati.

Stjepan Držislav(o.969.-o.997.)

uspio je nakon Tomislavove smrti primiriti stanje u državi. Saveznik mu je bio Bizant na čijoj se strani borio protiv Bugara. *Bizantski car Bazilije II.* šalje mu *znakove kraljevske vlasti* i potvrđuje upravu nad dalmatinskim gradovima. On je prvi kojem znamo podrijetlo krune, a i nosi titulu *kralj Hrvatske i Dalmacije*. Njegovi nasljednici nisu uspjeli zadržati vlast te je 1000. g. Venecija zauzela većinu dalmatinskih gradova.

Koji povijesni izvor nam govori da je Tomislav kralj?

Tko se natječe za crkvenog poglavara Hrvatske i tko je to postao?

Kako glasi titula Stjepana Držislava i tko mu je to omogućio?

Kraljevstvo Hrvatske i Dalmacije u 11.stoljeću

Petar Krešimir IV. (1058.-1074.)

Za vrijeme njegove vladavine Hrvatska ima najveći teritorij. Zahvaljujući vojnoj premoći nad Venecijom ponovno je uključio u sastav svoje kraljevine dalmatinske gradove. Uz njih zauzeo je i dijelove Bosne i Hercegovine. Pristaje na crkvene reforme kojima se svećenicima brani ženidba i nošenje brade.

Dmitar Zvonimir (1075.-1098.)

Njegovu vlast *podupire papa Grgur VII.* kao i mađarska kraljevska *obitelj Arpadović* jer mu je žena *kraljica Jelena*, sestra mađarskog kralja Ladislava Arpadovića. *Papin izaslanik Gebizon okrunio* ga je 1075.g. Uz Zvonimira vežemo darovnicu, kamen temeljac hrvatske pismenosti i kulture.

To je **Baščanska ploča**. *Pronađena je na otoku Krku* u mjestu Baška po kojoj je i dobila ime. *Nastala je oko 1100.g.*, a napisana je glagoljicom. U njoj se po *prvi puta spominje hrvatsko ime i titula hrvatskog vladara na hrvatskom jeziku*. Započinje molitvom, prvo slovo je az zadnje omega, što znači početak i kraj. Ukrašena je vinovom lozom. Služila je kao lijeva oltarna pregrada između puka i svećenstva. Pretpostavlja se da je postojao i drugi dio. Nađena na na podu crkve sv. Lucije. Dok se danas *čuva u HAZU*.

Koji sve teritorij zauzima Krešimirova Hrvatska?

Tko je okrunio Dmitra Zvonimira?

Zašto kažemo da je Baščanska ploča kamen temeljac hrvatske pismenosti i kulture?

HRVATSKA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU (12.-15.ST.)

Hrvatska u doba Arpadovića

Ladislav Arpadović

Nakon Zvonimirove smrti nije bilo dovoljno jakog vladara koji bi zasjeo na prijestolje. Budući da nije imao djece na vlast je mogla doći ženina dinastija. Dio hrvatskog plemstva pristao je na to dok mu se dio protivio. *Jelenin brat Ladislav 1091.g. provalio je u Hrvatsku i osvojio prostor današnje Slavonije. S obzirom da je bio zaustavljen južno od Kupe vratio se, ali je ostavio Slavoniju na upravu svom nećaku. Godine 1094. osnovao je Zagrebačku biskupiju. Prvi biskup bio je porijeklom Čeh, a zvao se Duh.*

Njegov nasljednik **Koloman** krenuo je osvojiti preostali dio. *Sukobio se s kraljem Petrom Svačićem koji je tom prilikom poginuo. Hrvatsko plemstvo uplašilo se za svoje povlastice te su potpisali s njim feudalni ugovor, *Pacta conventa*. Tim ugovorom on se obvezuje zadržati njihova prava, a zauzvrat oni se obvezuju na poslušnost i vojnu službu. Koloman je 1102.g. okrunjen za hrvatskog kralja u Biogradu. Tim činom stvorena je nova država *Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo*. Po društvenom uređenju to je *personalna unija*. Oblik vlasti gdje su dvije ili više država povezane osobom vladara uz zajedničke i vlastite poslove.*

Bela IV.

Borio se sa samovoljom velikaša, te tu borbu naslijedio od svog oca. Uz to *morao se boriti i protiv Tatara* koji su mu nanijeli teški poraz u bitci pokraj rijeke Šajo. Bela IV. je pobjegao u primorske gradove. Oni se povlače zbog smrti svog vladara i jer nisu ulovili ugarsko-hrvatskog kralja. Nakon toga Bela IV. utvrđuje gradove i dijeli im povlastice, a na taj način smanjuje moć velikaša. Tako nastaju slobodni kraljevski gradovi. Najpoznatija takva povlastica je *Zlatna bula iz 1242.g. koju je dao zagrebačkom Gradecu.*

Koja je veza hrvatskog plemstva i Arpadovića?

Što je "Pacta conventa"?

Objasni personalnu uniju.

Što je „Zlatna bula“?

Arpadovićeva vlast slabije se osjećala južno od Gvozda. Najmoćnija porodica bili su *knezovi Šubići*. Na vrhuncu svoje moći bili su krajem 13. i na početku 14.st. Osim vlasti u gotovo svim dalmatinskim gradovima imali su i nasljednu čast u Bosni. Tako se *Pavao I.* naziva *ban Hrvatske i gospodar Bosne*.

Hrvatska u doba Anžuvina

Krajem 13.st. dolazi do novih prijestolnih borbi u Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu. *Andrija III. Mlečanin* bio je posljednji muški član Arpadovića. Njemu se suprotstavio *Karlo II. Anžuvina* čija je žena Marija bila rodom Arpadović. Oni su se borili za naklonost najmoćnijeg velikaša u Hrvatskoj, a to je bio Pavao Šubić. Nakon Andrijine smrti, Pavao se priklanja Anžuvincima te je 1301.g. Karlo Robert *okrunjen za ugarsko-hrvatskog kralja* pod imenom *Karlo I.* Na taj način Anžuvinci će vladati do 1385.g.

Karlo I.

nastojao suzbiti moć velikaša koji su mu omogućili prijestolje. U *bitci kod Blizne* porazio je Mladena II. Šubića te je tim činom vlast ove porodice bila slomljena.

Ludovik I.

nasljeđuje svog oca Karla. Pristupa osvajanju dalmatinskih gradova koje je nakon sloma Šubića otela Venecija. Prisilio je Veneciju na *mir* koji je 1358.g. *sklopljen u Zadru*. Na taj način čitava *Dalmacija od sredine Kvarnera pa do Drača* bila je *dio ugarsko-hrvatskog kraljevstva*. Nakon njegove smrti 1382.g. hrvatsko plemstvo htjelo je vratiti svoje povlastice

Protudvorski pokret

To je naziv za *nastojanje hrvatskog plemstva da vrati svoja prava pobunom protiv ugarskog dvora*. S jedne strane bio je *Žigmund Luksemburški*, zaručnik maloljetne Ludovikove kćeri Marije te *Karlo Drački*. On je ubijen u Budimu te se Žigmund okrunio za ugarsko-hrvatskog kralja. S obzirom da je morao u rat protiv Turaka dolazi do nove pobune koja dovodi do *Krvavog sabora križevačkog* gdje su Žigmundove pristaše ubile istaknute pobunjenike, što je još više potaknulo pobunu. Uspjeh pobunjenika bio je kratak te su uspjeli okruniti Ladislava Napuljskog. On se vraća u Napulj, a Žigmund 1408.g. uspio je slomiti pobunjenike. No, *Ladislav Napuljski 1409.g. prodao je Veneciji za 100 000 dukata gradove Zadar, Novigrad, Vranu i Pag te prava na Dalmaciju*.

Kako se zove najmoćnija hrvatska porodica?

Tko ratuje za ugarsko-hrvatsko prijestolje?

Što je Zadarski mir?

Definiraj „protudvorski pokret“.

Tko prodaje Dalmaciju?

Hrvatsko-turski sukobi do bitke na Mohačkom polju

*Prva turska provala u Hrvatsku bila je 1414.g.
Turci osvajaju Bosnu 1463.*

Ugarsko-hrvatski kralj **Matijaš Korvin** pokušao je Turcima preoteti Bosnu. U tome nije u potpunosti uspio. Na oslobođenom području organizirao je dvije banovine: Jajačku i Srebreničku. Ovom sustavu treba pribrojiti i Senjsku kapetaniju. U tim dijelovima teritorija imamo začetku buduće Vojne krajine. Kada Turci osvajaju 1482.g. i Hercegovinu, Matijaš zapostavlja protutursku obranu što će imati katastrofalne posljedice.

Vladislav II. Jagelović

nasljeđuje Korvina. Nije uspio organizirati obranu od Turaka te su oni sve češće pljačkali prostor Koruške i Štajerske, ali i hrvatski prostor jer su njime prolazili. Da bi spriječili takav razvoj događaja hrvatski velikaši odlučili su na povratku napasti tursku vojsku. *Ban Emerik Derenčin* odlučio im se suprotstaviti na *Krbavskom polju*. Bitka se dogodila 9.9.1493.g. te su Hrvati katastrofalno poraženi. Ban je odveden u zarobljeništvo, a *pogubljeno je čitavo hrvatsko plemstvo*. Nakon ovoga nije bilo značajnijeg protuturskog otpora.

Bitka na Mohačkom polju

Nakon pada Beograda 1521.g. Turcima je bio otvoren put prema Europi. Na ugarsko-hrvatskom prijestolju nalazio se Ludovik II. Jagelović, a čelu Osmanskog carstva bio je Sulejman Veličanstveni. Budući da je bitka bila neizbježna to nije bilo dovoljno da bi došlo do ujedinjenja plemstva. *Ludovik je 29.8.1526.g. započeo bitku na Mohačkom polju* te nije čekao pomoć koja mu je stizala. Bitka je završila porazom ugarske vojske, a on sam se utopio u potoku bježeći s bojišta. Turci su osvojili većinu Ugarske, Slavoniju do Čazme te im je otvoren put u Beč.

Smrću Ludovika II. Jagelovića prestaje postojati Ugarsko-Hrvatska kraljevina.

Od kojih sve dijelova teritorija imamo naznake Vojne krajine?

Što se događa na Krbavskom polju?

Zašto prestaje postojati Kraljevina Ugarsko-Hrvatska?

HRVATSKA U RANOM NOVOM VIJEKU (16.-18.st.)

Izbor nove dinastije

Nakon smrti Ludovika II. Jagelovića koji nije ostavio nasljednika trebalo je odabrati novog kralja. Ugarski velikaši odabrali su Ivana Zapolju te ga već 1526.g. okrunili za ugarskog kralja. *Hrvatsko plemstvo bilo je za Ferdinanda Habsburškog*. Hrvatski sabor je na saboru u *Cetingradu 1.1.1527.* za hrvatskog kralja odabralo Ferdinanda Habsburškog. On im je obećao sva prava kraljevstva te obećao pomoć u borbi protiv Turaka. S druge strane slavonsko plemstvo nije podržalo ovaj izbor već su se na *saboru u Dubravi kraj Čazme odlučili za Zapolju*. Ovo će dovesti do sukoba između pristaša pojedinih vladara te će se to riješiti tek 1538. *Velikovaradinskim mirom*. Njime svi *Zapoljini posjedi nakon njegove smrti pripadaju Ferdinandu*.

Bitke s Turcima

Za vrijeme trajanja sukoba između pristaša Ferdinanda i Zapolje, Turci su osvojili Liku i Krbavu, *padom Klisa 1537.* čitava je Dalmacija osim obalnih gradova pola pod tursku vlast. *Bitkom kod Gorjana* slomljena je i protuturska obrana u Slavoniji. Na taj način je nekad moćno hrvatsko kraljevstvo svedeno na ostatke ostataka. Sulejman Veličanstveni odlučio je osvojiti Beč. Na tom putu stajala mu je južnougarska utvrda Siget. Započeo je *opsadu Sigeta 1566.g.* Zapovjednik obrane bio je Nikola Šubić Zrinski. Obećana pomoć nije stizala, on sam junački je poginuo, a Sulejman umro u svom šatoru. Slijedeća velika bitka odigrala se *1593.g. kod Siska*. Tamo je turska vojska doživjela svoj prvi poraz nakon stopedeset godina rata.

Zrinsko-frankapanski otpor bečkom dvoru

Nezadovoljni habsburškom pomoći u ratu protiv Turaka javlja se u Hrvatskoj inicijativa da se promijeni dinastija. Najvažniju ulogu u tome ima *hrvatski ban Nikola Zrinski*. Uslijed pregovora s drugim dinastijama, on pogiba u lovu. Na čelo urotnika dolazi njegov brat *Petar*, a pridružuje mu se *i Fran Krsto Frankapan*. Ostvareni su *kontakti s Venecijom, Francuzima, Poljacima ali i Turcima*. Kada je *car Leopold I.* uvidio da nitko ne misli pomoći hrvatskom plemstvu

Što se događa na saboru u Cetingradu, a što u Dubravi?

Nabroji najvažnije bitke s Turcima.

Zašto dolazi do urote zrinsko-frankapanske?

odlučio je vojno slomiti urotnike. Vidjevši da je otpor uzaludan Zrinski i Frankapan mole cara za oprost. On ih je pozvao u Beč prethodno im obećao da im se ništa neće dogoditi. No, po dolasku oni su uhapšeni i optuženi za veleizdaju. Suđeno im je te su osuđeni na smrt 1671.g. u Bečkom Novom Mjestu. Njihova imanja su zaplijenjena, Katarina Zrinski i djeca zatvorena u samostan. Nakon njihove smrti prestaju postojati ove dvije plemićke porodice. Njihovi posmrtni ostaci nalaze se u Zagrebačkoj katedrali.

Oslobođenje hrvatskih krajeva od turske vlasti

Osmanlijsko carstvo u 17.st. počinje slabiti. Habsburška Monarhija, Poljska i Venecija uz papin blagoslov osnivaju protuturski savez koji se zove *Sveta liga*. Velikom bečkim ratom 1683. Turci su protjerani iz Panonije i osvojen je Budim. Oslobođena je cijela Slavonija, Lika i Dalmacija. *Mirom u Srijemskim Karlovcima* 1699.g. Habsburgovci su dobili cijelu Ugarsku, a granica s Osmanlijama išla je sredinom Srijema. Dalmacija je pripala Veneciji, a *Dubrovčani* uplašeni za svoju državu, ovim mirom *uspjeli osigurati da Osmanlije dobiju izlaz na more kod Kleka*. Otada pa sve do danas hrvatska je obala kod Kleka presječena teritorijem druge države.

Što je sve dogovoreno mirom u Srijemskim Karlovcima?

HRVATSKA OD SREDINE 18. DO SREDINE 19. STOLJEĆA

Marija Terezija

Hrvatskom pragmatičkom sankcijom 1712. Hrvatski sabor priznaje *pravo ženskoj lozi dinastije Habsburg pravo na prijestolje.* Marija Terezija postaje carica 1740. Te vlada punih četrdeset godina. Poticala je reforme školstva i zdravstva. Urbarima definirala obveze seljaka, *osnovala prvu hrvatsku vladu, Hrvatsko kraljevsko vijeće sa sjedištem u Varaždinu.* No, nakon požara seli se u Zagreb. Da bi ga kasnije podvrgnula Ugarskoj.

Josip II

Ukida županije, te uvodi okruge. Proglašava njemački jezik službenim. *Patentom o vjerskoj snošljivosti 1781.* ostale konfesije dobile su pravo osnivanja vjerskih općina. *Daje kmetovima osobnu slobodu* što znači da su se mogli odseliti, vjenčati se ili završiti neki zanat bez odobrenja vlastelina.

Godine 1797. Mletačka Republika je propala. Istočnojadranska obala dolazi u ruke Habsburgovaca. Oni u početku nisu bili zainteresirani za gospodarski razvoj te su Dalmacija i Istra u prvoj polovici 19. st. bile najnerazvijeniji dijelovi Carstva. Ulaskom francuskih postrojbi u Dubrovnik *1806. završava razdoblje Dubrovačke Republike.* Nakon sloma Francuza i on postaje dio Habsburškog Carstva. Od civilnih dijelova Ilirskih pokrajina *1816. g. osnivaju Kraljevinu Iliriju* ali bez Dalmacije koja također postaje kraljevina. *Banska Hrvatska* je tek 1822. *dobila prekosavske krajeve i Rijeku* ali je banu oduzeto zapovjedništvo nad Bansom krajinom. Ovisila im je vlast ovisno o carevoj samovolji.

Hrvatski narodni preporod

Hrvatski zastupnici u saboru u Požunu bore se protiv mađarizacije. Da bi se moglo napredovati u državnoj službi Hrvatski sabor uvodi ga kao obaveznog u škole. *U Hrvatskoj je službeni jezik bio latinski* jer hrvatski još nije imao opće prihvaćen jezični standard. U to vrijeme pojavljuje se novi društveni sloj kao nositelj ideja. To su bili građani-studenti koji su svoje obrazovanje stekli u Grazu, Pragu, Beču. Za svoj naziv koriste *naziv ilirci* jer su smatrali da su

Kako se zove dokument kojim je priznato pravo nasljedstva ženskoj lozi?

Nabroji reforme Josipa II.

Tko je slomio Dubrovačku Republiku?

Koji je jezik službeni u Hrvatskoj u 19. st.?

Hrvati izravni potomci ilira. (što nije točno). Jedan od njih je Ljudevit Gaj koji 1830.g. izdaje Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja u kojem se zalaže za štokavštinu kao temeljno narječje za hrvatski jezik. Donosi nove znakove č,ć,ž,š. Djelo se može smatrati početkom nacionalnog pokreta, i poticajem za stvaranje moderne hrvatske nacije koja će dovesti do prijelaza iz feudalnog u građansko društvo. Gaj pokreće 1835. Novine horvatzke s književnim prilogom Daniczom. U njoj je iste godine objavljena budnica Antuna Mihanovića Horvatska domovina, iz koje će kasnije nastati hrvatska himna Lijepa naša, a uglazbio ju je Josip Runjanin. Ilirci osnivaju Maticu ilirsku koja će kasnije biti preimenovana u Maticu hrvatsku (1874.). U to vrijeme izvedena je prva hrvatska opera Ljubav i zloba, autora Vatroslava Lisinskog, nastao prvi putopis Pogled u Bosnu-Matije Mažuranića, prva moderna drama Juran i Sofija-Ivana Kukuljevića Sakcinskog. U ovom razdoblju nastaju političke stranke: Horvatsko-vugerska stranka i Ilirska stranka. Ivan Kukuljević Sakcinski 1843.g. održao je prvi govor na hrvatskom jeziku u Hrvatskom saboru. Vrhunac HNP-a bio je 1847.kada je Hrvatski sabor proglasio hrvatski jezik službenim.

Ban Josip Jelačić

U Europi 1848.g. dolazi do revolucija kojima se htjelo ukinuti apsolutističke režime. To je imalo odjela u Beču i Budimpešti. Saznavši za zbivanja Gaj saziva Narodnu skupštinu u Zagrebu. Ona je donijela zaključak koji se ove Zahtjevanja naroda u 30 točaka. Prvi zahtjev bio je da Josip Jelačić postane hrvatski ban. U tajnim pregovorima car je pristao na to jer mu je trebala sređena situacija da bi se mogao posvetiti sređivanju odnosa s Mađarima. Oni su namjeravali ukinuti hrvatsku posebnost unutar Ugarske. Jelačić naređuje prekid svih odnosa s Mađarima, osniva Bansko vijeće te raspisuje izbore za Hrvatski sabor,i ukida kmetstvo. On se sastao 5.6.1848. kao prvi zastupnički sabor. Podržali su Jelačićeva nastojanja i tražili uređenje Monarhije na federativnoj osnovi. Bečki dvor poticao je Jelačića na sukob s Mađarima koji su prijetili Beču. Došlo je do rata u kojem je uz pomoć ruskog cara austrijski odnio pobjedu. Novi car Franjo Josip I, proglasio je Oktroirani ustav 1849. kojim je učvrstio centralizam. Do preuređenja Monarhije nije došlo.

Navedi književna djela HNP-a i njihove autore.

Koje su stranke nastale u ovom razdoblju?

Najvažniji uspjeh HNP-a je?

Što su „Zahtjevanja naroda“?

Koje odluke donosi Jelačić?

HRVATSKA U DRUGOJ POLOVICI 19.STOLJEĆA

Car Franjo Josip I, 1851. uvodi apsolutizam koji će biti poznat kao Bachov apsolutizam. U Hrvatskoj jača germanizacija, Vojna krajina je pod bečkom upravom, povećava se broj činovnika. Općim građanskim zakonom su svi izjednačeni pred zakonom.

Na prijedlog Jelačića 1850. Zagreb je jedinstveni grad nastao spajanjem Gradeca, Kaptola, Nove Vesi i Vlačke ulice. Zagrebačka biskupija uzdignuta je na rang nadbiskupije 1852. Prvi nadbiskup bio je Juraj Haulik.

Otvorena je prva željeznička pruga u Hrvatskoj 1860. između Kotoribe i Macinca da bi 1862. izgrađena pruga Zidani most-Zagreb-Sisak.

Listopadskom diplomom 1860. car ukida apsolutizam te vratio ustav. Hrvatskoj je oduzeo Međimurje, vratio Srijem Hrvatskoj ali ne i Vojnu krajinu i Dalmaciju. Novim banom postaje Josip Šokčević. Car dopušta povratak hrvatskog jezika u škole i javnu upravu. Sazvan je Hrvatski sabor 1861. Na kojem se javljaju tri političke struje: pravaši(za samostalnu hrvatsku državu), narodnjaci(za uniju s Ugarskom uz uvjet teritorijalne cjelovitosti) i unionisti(za uniju bez ikakvih uvjeta). Sabor je raspušten po carevoj naredbi jer nisu poslali zastupnike u Carevinsko vijeće.

Godine 1867. sklopljena je Austro-ugarska nagodba kojom je nastala nova država Austro-Ugarska monarhija.

Hrvatsko-ugarska nagodba

Nagodbu su 1868.g. zaključile Kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija te Kraljevina Ugarska. Prema nagodbi uprava, sudstvo, školstvo i vjera su autonomni poslovi Hrvatske. Službeni jezik je hrvatski, potvrđena joj je teritorijalna cjelovitost, a hrvatski narod dobio je status političkog naroda. Rijeka je po odluci Franje Josipa posebno tijelo spojena s ugarskom krunom (Riječka krpica).

Buna u Rakovici 1871.

nezadovoljstvo nagodbom dovelo je do pobune pravaša Eugena Kvaternika. To je bila pobuna protiv i Beča i Pešte. Cilj joj je bio stvaranje neovisne Hrvatske. No ubrzo je ugušena, a urotnici pogubljeni.

Što se događa sa Zagrebom 50-tih god.19.st.?

Koje stranke sudjeluju na saboru 1861.?

Zašto država mijenja ime?

Definiraj Riječku krpicu.

Tko je vođa bune u Rakovici?

Ban Ivan Mažuranić

Prvi ban pučanin (neplemić) bansku dužnost stupa 1873., a provodi reforme sudstva, školstva i uprave. *Uveo je obavezno četverogodišnje pučko školovanje*. Izuzeo škole od crkve te *otvorio Zagrebačko sveučilište 1874.* koje se sastoji od tri fakulteta: filozofski, bogoslovni i pravni. Zalagao se za povrat Vojne krajine Hrvatskoj, a kada u tome nije uspio podnio je ostavku 1880.

Ban Khuen Héderváry

obnaša bansku dužnost od 1883.-1903. te *provodi sustavnu mađarizaciju* uvođenjem mađarskog jezika na željeznicu i poštu čime se kršila Hrvatsko-ugarska nagodba. Vješto se oslanjao na Srbe, a protiv Hrvata. *Car Franjo Josip došao je 1895.g. na otvorenje zgrade Hrvatskog narodnog kazališta*, a učenici i studenti spalili su mađarsku zastavu na Jelačićevom trgu. Među njima bio je i Stjepan Radić. U Hrvatskoj dolazi do nemira, ističu se zahtjevi za financijskom samostalnošću, općim pravom glasa i političkim slobodama. Godine 1903. *Hederváry odlazi iz Hrvatske.*

Što znači izraz „ban pučanin“?

Od kojih studija se sastoji Zagrebačko sveučilište?

Zašto car dolazi u Zagreb?

HRVATSKA U 20.STOLJEĆU

Antun i Stjepan Radić osnovali su Hrvatsku pučku seljačke stranku 1904.g.

U 1905.godini nastaje „*politika novog kursa*“. Krizu dualizma trebalo je iskoristiti za isticanje hrvatskih zahtjeva te povezati se s mađarskim, talijanskim i srpskim građanstvom. *Vodeći političari* koji su formirali tu politiku su *Ante Trumbić i Frano Supilo*. Većina političkih stranaka hrvatskog i srpskog građanstva u Hrvatskoj udružile su se i nastala je *Hrvatsko-srpska koalicija* koja je 1906. pobijedila na izborima.

Prilikom posjete Sarajevu gdje je došao u inspekciju vojske na *nadvojvodu Franju Ferdinanda izvršen je 28.6.1914. atentat*. Mjesec dana kasnije *započinje I.svjetski rat*. Hrvatski vojnici borili su se u sklopu austrougarske vojske na mnogim bojištima. *U Londonu je 1915. sklopljen tajni sporazum* kojim je Italiji obećana Istra i veći dio Dalmacije. U isto vrijeme u Parizu je stvoren Jugoslavenski odbor s ciljem stvaranje jugoslavenske države i sprečavanja Italije da realizira londonski ugovor. Iz Odbora istupa Frano Supilo 1916. jer je sumnjao u jugoslavenstvo Nikole Pašića i srbijanske vlade. U Carevinskom vijeću 1917. hrvatski i slovenski poslanici traže ujedinjenje svih zemalja u kojima žive Hrvati, Slovenci i Srbi u jednu državu pod vrhovnom vlašću Habsburgovaca.

Prema Krfskoj deklaraciji iz 1917. , buduća država bit će ustavna parlamentarna monarhija sa srpskom dinastijom Karađorđevića na čelu. *Hrvatski sabor 29.10.1918. proglasio je prekid svih veza između Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije s Austro-Ugarskom te pristupanje Državi Slovenaca, Hrvata i Srba*. Prema načelima Iz Krfa trebalo je provesti ujedinjenje sa Srbijom. Stjepan Radić se zalagao za uvjetno ujedinjenje te je kralju poslan dokument *Naputak*, ali je kralj Aleksandar dobio *Adresu* odnosno bezuvjetno ujedinjenje te proglasio *1.12.1918. Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca*.

Prema *Rapallskom ugovoru iz 1920. Kraljevina SHS predala je Italiji Istru, Zadar, Cres, Lošinj, Lastovo, Sućac i Palagružu*, a Rijeka je postala grad-država pod zaštitom Lige naroda. Rimskim ugovorima iz 1924. i Rijeka je pripala Italiji.

Što je „politika novog kursa“?

Na čijoj strani se bore hrvatski vojnici u I.svj.ratu?

Što je obećano Italiji u Londonu?

Kada Hrvatski sabor prekida sve veze s Austro-Ugarskom?

Koja je razlika između „naputka“ i „adrese“?

Što Hrvatska gubi Rapallskim ugovorom?

Stjepan Radić

Antun i Stjepan Radić osnovali su Hrvatsku pučku seljačke stranku 1904.g., zalažu se za ravnopravnost hrvatskog naroda i opće pravo glasa. Da bi naglasio svoju republikansku usmjerenost stranka umjesto pučka unosi novi naziv republikanska. (Hrvatska republikanska seljačke stranka) . Na izborima 1920. osvajaju 50 mandata ali odbijaju sudjelovati u radu Ustavotvorne skupštine jer ne žele dati zakletvu kralju. No, ustav je donesen 28.6.1921. na Vidovdan te je ozakonio centralističko uređenje. Kao oporbena stranka nisu mogli pomoći hrvatskom stanovništvu te su pristupili pregovorima sa Srbima. Stranka ponovno mijenja ime 1925. te od sada nosi naziv Hrvatska seljačke stranka. Oni sklapaju sporazum sa Samostalnom demokratskom strankom-Svetozar Pribičević te nastaje Seljačko-Demokratska koalicija. Žestoko se suprotstavljaju režimu. To dovodi do atentata 1928. na hrvatske zastupnike u Narodnoj skupštini u Beogradu. Puniša Račić ubio je Pavla Radića i Đuru Basaričeka, a ranio Stjepana Radića, Ivana Pernara i Ivana Grandu. Od posljedica atentata Stjepan Radić je umro 8.8.1928. Vodstvo stranke preuzima Vladko Maček.

Kralj Aleksandar 6.1.1929. uvodi diktaturu, ukida Ustav, raspušta skupštinu, zabranjuje rad političkim strankama. Da nakon toga promijenio ime države u Kraljevina Jugoslavija. Država je podijeljena na devet banovina koje su ustrojene tako da Srbi u njima imaju većinu. Da bi prikrivio diktaturu uvodi 1931. Ustav Kraljevine Jugoslavije. Na kralja je u Marseilleu izvršen atentat 1934.g., a to su učinili ustaše zajedno s makedonskim emigrantima. Na vlasti je knez Pavle do punoljetnosti kralja Petra. To je omogućilo obnovu političkog djelovanja HSS-a.

Banovina Hrvatska

U Europi je 1938.g. izgledalo da će uskoro započeti novi rat. Najvažnije neriješeno pitanje unutar Kraljevine Jugoslavije bio je odnos Hrvata i Srba. Da bi se to riješilo započeti su pregovori između predsjednika jugoslavenske vlade Dragiše Cvetkovića i predsjednika HSS-a. To je dovelo do potpisivanja sporazuma Cvetković-Maček 26.8.1939. Na taj način nastala je Banovina Hrvatska. Prvi i posljednji ban bio je Ivan Šubašić. Banovina nije zaživjela jer je 1.9.1939. započeo II. svjetski rat.

Koja stranka nastaje 1904.g.?

Navedi njezine nazive kroz povijest.

Što se dogodilo u beogradskoj Narodnoj skupštini 1928.?

Za vrijeme koje države imamo podjelu na devet banovina?

Što je nastalo sporazumom Cvetković-Maček?

Nezavisna Država Hrvatska

Kraljevina Jugoslavija je 25.3.1941. pristupila Trojnom paktu. U državi je izvršen puč kojim je kralj Petar proglašen punoljetnim, a ukinuto je Namjesništvo. Zbog toga Hitler 6.4.napada Jugoslaviju koja će kapitulirati 17.4.1941.g. Nijemci su smatrali da bi bilo dobro iskoristiti hrvatsko nezadovoljstvo Srbima te im ponuditi rješavanje državnog pitanja. Hitler se obratio Mačeku,a kad ga je on odbio okrenuo se ustašama. Ante Pavelić nalazio se u Italiji kad je Slavko Kvaternik na zagrebačkom radiju 10.4.1941. proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku. Pavelić se vraća u zemlju te provodi jednostranačku diktaturu. Prema Rimskim ugovorima iz 18.5.1941. NDH je bila prisiljena predati Italiji srednju Dalmaciju, istočni dio Konavala, boku kotorsku, sve jadranske otoke osim Brača, Hvara i Paga te velik dio Hrvatskog primorja i Gorskog kotara. NDH je trebala postati kraljevina, a kralj bi bio vojvoda od Spoleta po imenom Tomislav II. U državi je provođen teror prema rasnim zakonima. Posebno su njima bili izloženi Židovi, Srbi i romi ali i oni koji se nisu slagali s politikom Ante Pavelića. Za tu svrhu osnivani su koncentracijski logori od kojih su najpoznatiji Jasenovac i Stara Gradiška. NDH prestaje postojati ulaskom partizana u Zagreb 8.5.1945.

Antifašistička Hrvatska

Osnivanjem Sisačkog partizanskog odreda 22.6.1941. počinje antifašistička borba u Hrvatskoj. Potkraj 1942. u Jajcu je osnovan AVNOJ(Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije). Vođa partizanskog pokreta bio je Josip Broz Tito. U Otočcu i Plitvičkim jezerima 1943.g. održano je prvo zasjedanje ZAVNOH-a (Zemaljsko antifašističko vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske). Rezolucijom je najavljeno osnivanje hrvatske države u sklopu federativne Jugoslavije. Prvi predsjednik ZAVNOH-a bio je Vladimir Nazor. Na II.zasjedanju AVNOJ-a 1943. Nastaje nova jugoslavenska država Demokratska Federativna Jugoslavija. Na jugoslavenskom prostoru partizani morali su se uz fašiste, ustaše i naciste boriti i sa četnicima. NDH prestaje postojati ulaskom partizana u Zagreb 8.5.1945. Na Ustavotvornoj skupštini 29.11.1945. ukinuta je monarhija, i proglašena Federativna Narodna Republika Jugoslavija. Naziv će imati do 1963. kad će postati Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Hrvatska je izgubila Bosnu i Hercegovinu i dio Srijema. Dobila je Baranju, Istru, Rijeku, Cres, Lastovo, Lošinj i Palagružu.

Kome je sve bilo ponuđeno da vodi Hrvatsku 1941.?

Tko je proglasio NDH?

Koji teritorij je NDH izgubila?

Koji su najpoznatiji hrvatski koncentracijski logori?

Kada započinje antifašistička borba?

Što je AVNOJ,a što ZAVNOH?

Koje sve nazive ima Jugoslavija?

SFRJ

Uređena kao *država* u kojoj postoji *šest republika* (Hrvatska, Slovenija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija i Crna Gora) te *dvije autonomne pokrajine* (Vojvodina i Kosovo). Bitna obilježja bio je jednostranački sustav, državno vlasništvo i administrativno planiranje. Josip Broz Tito njegovao je kult ličnosti. Jugoslavija u njegovo vrijeme bila je ugledna država svijeta. *Pokrenuo je pokret nesvrstanih, kao protutežu Varšavskom i Nato paktu.* Zamjera mu se suđenje zagreb. biskupu Alojziju Stepincu kao suradniku ustaškog pokreta, kao i tkz. *Križni put te Bleiburg.* Tamo su angloameričke snage predale 1945. komandi JA vojnike NDH i velik broj civila. Mnogobrojni zarobljenici su ubijeni bez ikakvog suđenja.

Hrvatsko proljeće

Godine 1967. *Objavljena je Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.* Javlja se potreba očuvanja jezika. U Hrvatskoj i Sloveniji se traži pravednija raspodjela financijskih sredstava, te prosvjeduje protiv velikosrpskog centralizma. Postoje tri središta nacionalnog pokreta. *Prvi je dio SKH – Savka Dabčević Kučar i Mika Tripalo, drugi Matica Hrvatska – Šime Đodan, Vlado Gotovac, Marko Veselica i treći studenti – Dražen Budiša i Ivan Zvonimir Čičak.* Vodstvo SKH nije imalo za cilj rušenje Jugoslavije već reformu na tragu federativnog uređenja. Kad je Tito uvidio da se to ugrožava njegovu vlast, smijenio je vodstvo SKH, ugušio studentske nemire. Kao posljedica ovog pokreta je novi *Ustav 1974.g. koji je dao narodima SFRJ pravo na samoodređenje i odcjepljenje.*

Nastanak Republike Hrvatske

Nakon smrti Josip Broza Tita 1980.g. ojačali su velikosrpski elementi unutar Jugoslavije. To je dovelo do njenog *raspada koji je započeo 1989.g.* Izlaskom slovenskih i hrvatskih komunista sa zajedničke sjednice 1990.g. prestaje postojati Savez komunista Jugoslavije. *Prvi višestranački izbori održani su 22.6. i 6.5.1990.* na kojima je pobijedila *Hrvatska demokratska zajednica na čelu sa Franjom Tuđmanom.* Ubrzo je uslijedilo zasjedanje prvog višestranačkog sabora (30.5.1990.), koji će 22.12. donijeti novi ustav Republike Hrvatske. Na *referendumu koji je održan 19.5.1991.* gotovo 94% hrvatskih građana odlučilo se za samostalnu i suverenu Hrvatsku. *Hrvatski sabor proglašava Hrvatsku samostalnom i slobodnom (25.6.1991.).*

Definiraj državno uređenje SFRJ.

Što pokreće Tito?

Koje su mu najveće zamjerke?

Objasni nacionalni pokret pod nazivom „hrvatsko proljeće“.

Što je omogućeno Ustavom iz 1974.?

Tko je na čelu HDZ-a?

Kakvi su rezultati referenduma 1991.?

Domovinski rat

Početak velikosrpske agresije naziva se „balvan revolucijom“ kada srpski civili balvanima blokiraju prometnice na području Knina. U ožujku 1991.g. pobunjeni Srbi napali su i zauzeli Plitvice kada je stradao policajac Josip Jović i Borovo Selo pri čemu je poginulo 12 hrvatskih policajaca. U ljeto 1991. U Hrvatsku dolaze promatrači Europske zajednice. Jugoslavenska armija 2.10. bombardira Dubrovnik. U Bruxellesu je 17.12.1991. donijeta odluka o priznanju RH do 15.1.1992. Srbima je bio cilj svesti Hrvatsku na poznatu liniju Virovitica-Karlobag-Senj. Posljedice rata: ukupna šteta 37,1 milijardu američkih dolara.

Vukovarska bitka

fenomen u povijesti ratovanja. Sama bitka trajala je od 25.8. do 18. odnosno 20.11.1991. Zapovjednici obrane bili su Mile Dedaković Jastreba, a nakon njega Branko Borković-Mladi jastreb. Procjenjuje se da je grad branilo oko 2000 ljudi, a napadalo gotovo 50 000 dobro naoružanih vojnika i srpskih paravojski. Vukovar postaje simbol otpora srpskom agresoru. U obrani Borova Naselja poginuo je Blago Zadro, na Trpinjskoj cesti koja je prozvana grobljem tenkova. Nakon pada dogodio se najveći zločin na području Hrvatske poslije II. svjetskog rata. Jugoslavenska vojska je iz bolnice odvela ranjenike i medicinsko osoblje na svinjogojsku farmu Ovčaru. Tamo su bili podvrgnuti torturi da bi nakon toga bili smaknuti na polju koje se zove Grabovo. Iz masovne grobnice 1996. ekshumirano je 200 tijela. Jedan od ubijenih bio je i radijski novinar Siniša Glavašević.

Bljesak

snagom hrvatske vojske i policije vojnom akcijom 1.5.1995. oslobođena je zapadna Slavonija.

Oluja

vojno-redarstvena akcija koja je započela 4.8.1995. kojom su oslobođena okupirana područja Banovine, Korduna, Like i Dalmacije. Dan kada je oslobođen Knin (5.8.) slavi se kao Dan domovinske zahvalnosti.

Mirna reintegracija Podunavlja

pobunjeni Srbi na tom području uvidjeli su da će Hrvati ako ne drugačije onda i vojno riješiti povratak okupiranog teritorija pristaju na mirnu reintegraciju. Sporazum je potpisan u Erdutu 1995. Proces je završio 15.1.1998. te se taj datum uzima za kraj Domovinskog rata.

Na koji način započinje veliko srpska agresija?

Imenuj prvu žrtvu Domovinskog rata?

Na koje granice je trebalo svesti Hrvatsku?

Imenuj heroje obrane Vukovara.

Što se događa na Ovčari?

Koje su sve akcije poduzete da bi se vratila okupirana područja?

Što se smatra krajem rata u Hrvatskoj?